

O'QUVCHILARDA TINGLAB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISH ZARURATI VA AHAMIYATI

Qo'ylieva Shahnoza Rustamovna,
Toshkent amaliy fanlar universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya maqolada ona tili o'qitish metodikasida muhim ahamiyatga ega bo'lib borayotgan tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantiruvchi o'quv topshiriqlarini pragmatik yondashuv asosida takomillashtirish masalasi tadqiq etilgan. Unda 5-9-sinf ona tili darslari misolida o'quv topshiriqlaridan foydalanishning joriy holati va kelajakda yaratilajak o'quv topshiriqlariga namuna va mezonlar tavsiya etilgan. Xulosa qismida o'quv topshiriqlarini takomillashtirish bo'yicha takliflar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: o'quv topshiriqlari, pragmatika, pragmatik yondashuv, bilim, ko'nikma va malaka, hayotiy ko'nikmalar, savol, mashq, topshiriq, takomillashtirish

НЕОБХОДИМОСТЬ И ВАЖНОСТЬ РАЗВИТИЯ У УЧАЩИХСЯ НАВЫКОВ ПОНИМАНИЯ НА СЛУХ

Куйлиева Шахноза Рустамовна,
преподаватель Ташкентского университета прикладных наук

Аннотация в статье исследуется вопрос совершенствования учебных заданий, которые становятся важными в методике преподавания родного языка, на основе прагматического подхода. В нем рекомендованы образцы и критерии текущего состояния использования учебных заданий на примере занятий по родному языку в 5-6 классах, а также учебные задания, которые будут созданы в будущем. В разделе «Резюме» описываются предложения по улучшению учебных заданий.

Ключевые слова: учебные задания, прагматика, прагматический подход, знания, навыки и компетентности, жизненные навыки, вопрос, упражнение, задание, совершенствование

THE NEED AND IMPORTANCE OF DEVELOPING STUDENTS' LISTENING COMPREHENSION SKILLS

Kuyliyeva Shakhnoza Rustamovna,
lecturer at Tashkent University of Applied Sciences

Abstract article explores the issue of improving educational tasks that become important in the methodology of teaching the native language, based on a pragmatic approach. It recommends samples and criteria for the current state of the use of educational tasks on the example of native language classes in grades 5-6, as well as educational tasks that will be created in the future. The «Summary» section describes suggestions for improving training assignments.

Keywords: learning tasks, pragmatics, pragmatic approach, knowledge, skills and competencies, life skills, question, exercise, task, improvement

Ta'lim berish metodikasida qo'yilgan maqsadga vositalarni qo'llash orqali erishiladi. Ta'limning asosiy vositasi – mashq, ularning bajarilishi ta'lim maqsadiga erishishda muhim ahamiyatga ega O'quvchilarda tinglab tushunish bo'yicha ko'nikma va malaka shakllantirilganda ham aynan mashqlardan samarali foydalanish lozim. Nutqiy ko'nikmalar orasida tinglab tushunish o'ziga xos muhim komponentni tashkil qiladi. Ona tili ta'limida bugungi kunda mazkur ko'nikmani rivojlantirishga unchalik ehtiyoj mavjud emas degan qarashlar ham bor. Aslida ona tili ta'limida ham chet tilida bo'lgani kabi tinglab tushunish ko'nikmasi bo'lishi kerak. Faqat o'qitish va baholash mezonlarida o'ziga xos farqlar bo'ladi.

Tinglab tushunishni amaliy maqsad maqomida o'rgatilishi uchun, birinchidan, audiomatni tanlash (tuzish), ikkinchidan, uni eshittirish tashkiliy shartlari (sinf, ayrim guruh yoki yolg'iz o'quvchiga tegishliligi) ni aniqlash, uchinchidan, o'quvchilarni tinglashga tayyorlash (til materialini bilishi, audiomatn mazmunining mosligi), to'rtinchidan, necha marta tinglashni tavsiya etish (o'quv topshiriqlarini tayyorlash) va, beshinchidan, tushunganlikni tekshirish kabi tadbirlarni taqozo etadi.

Audiomatn ustida olib boriladigan quyidagi ish tartibi tavsiya qilinadi: muallim audiomatni o'zi tinglab oladi (o'qib chiqadi), uning qiyin joylarini aniqlab, ularni bartaraf etish usullarini o'yab qo'yadi, tushunishga tayanch bo'ladigan o'quv vositalarini (rasm, doskaga yozish, magnitofon tasmasi kabilari) tayyorlaydi, birinchi va navbatdagi tinglashlarga topshiriqlar ishlab chiqadi. Darsni o'tish chog'ida tinglab tushunishni o'rgatish bosqichlari quyidagilardan iborat:

- 1) tinglashda kutiladigan qiyinchiliklar bartaraf etiladi;
- 2) audiomatni birinchi eshittirish bo'yicha ko'rsatma (topshiriq) beriladi;
- 3) tushunganlik topshiriq yordamida tekshirib ko'riladi;

- 4) ikkinchi marta eshitishga topshiriq beriladi;
- 5) tekshirib ko'riladi va h.k.

Metodik tadqiqotlar ko'rsatishicha, ikkinchi va uchinchi marta eshitish audiomatni tushunishga yordam beradi, undan keyingi tinglashlardan unchalik naf ko'rilmaydi. Audiomatn asosida gapirishni tashkil qilsa bo'ladi. Bu ish usuli diafilm va kinofragmentlar materialida ham o'tkazilishi mumkin. Audiomatni tushunganlikni tekshirish muallimdan muayyan metodik mahorat talab qiladi. Tekshirishdan ko'zlanadigan maqsad, tinglab tushunish malakasining shakllanganligi va oqibat natijada, tinglanganni idrok etib fahmlaganlik darajasini aniqlashdir.

O'qituvchi tinglab tushunish bilan bog'liq barcha qiyinchiliklarni bartaraf eta olmaydi. O'qituvchi ularga bu vazifani oson va qiziqarli bo'lishiga yordam berishi kerak. Bu tinglash ko'nikmalarini rivojlantirish ko'nikmalarini rivojlantirishni ta'minlashi mumkin bo'lgan quyidagi uch omilni hisobga olishi kerak:

1. Talaffuz yoki ohang.
2. Tinglash uchun tavsiya etilgan materialning mazmuni
3. Materialning shakli va keltirilgan shartlar.

O'qituvchi o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan materialdan foydalansa, tinglab tushunish mumkin. Biroq, bu tinglashda qiyinchiliklarni to'liq bartaraf etmaydi. Materialning mazmuni ham tushunishga ta'sir qiladi. Xabar mavzusi o'quvchilarning tushunish vakolatlari doirasida bo'lishi kerak. Qiyinchiliklarni tushuntirish kerak (to'g'ri nomlar, geografik nomlar, terminologiya va boshqalar.)

Tavsiflar rivoyatlarga qaraganda murakkabroq. O'quvchilarning buni tushunishga va tushunishga tayyorligi juda muhimdir. Hikoyaning sarlavhasi matnning asosiy g'oyalarini tushunishda foydali bo'lishi mumkin. Monologik nutq osonroq. Imkon qadar ona tili darslarida shunga e'tibor qaratgan ma'qul.

Ifodalovchi shart-sharoitlar katta ahamiyatga ega: nutq tezligi, materialning bir necha dekompozitsiyalari. O'quvchilarni bir vaqtning o'zida matnni tinglashga o'rgatish lozim. Biroq, ba'zan ular faqat 70% axborotni tushunishi mumkin, va hatto kamroq, shuning uchun ikkinchi taqdimot foydali bo'lishi mumkin. Notiqning mavjudligi yoki yo'qligi ham muhim omil hisoblanadi.

O'qituvchi bu usullardan tinglash malakalarini rivojlantirishda foydalanadi.

1. Maxsus sinfda mashg'ulot o'tkazish o'qituvchiga o'quvchilarning nutq ko'nikmalarini egallash uchun qulay muhit yaratishda muloqot vositasi sifatida til imkoniyatlaridan foydalanishda tinglash qobiliyatini beradi.
2. O'qituvchi tinglab tushunishni rivojlantirish uchun maktabda ko'proq nutq mashqlaridan foydalanadi.

G'.Hamroev tinglash faoliyatini tashkil etish bo'yicha zarur ko'rsatmalar beradi.

Xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, o'quvchi muloqotga tom ma'noda kirisha olishi uchun u ma'lumotlarni ham o'qib, ham tinglab, ham ko'rib tushuna olishi kerak, aks holda bu nutqiy kompetensiya zanjirida bittasi bo'lmasa ham muloqot tushunarli bo'lmaydi. Tinglab tushunish ko'nikmasi boshlang'ich, umumiy o'rta ta'limda kengroq o'qitilishi lozim. Hatto maktabgacha ta'limdan o'quvchilarga tinglab tushunishni o'rgatish mumkin.

Oldinda turgan muhim masalalardan biri ham umumiy o'rta ta'lim tizimida tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantiruvchi va hosil bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarni baholashga xizmat qiluvchi o'quv topshiriqlar tizimini ishlab chiqish hamda ulardan foydalanish metodikasini yaratishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Saidaliev S. Chet tili o'qitish metodikasi ocherklar.–Namangan, 2004. –238 b.
2. Melikova E. Chet tilini o'qitishda tinglab tushunishning o'rni va uni rivojlantirishning yo'llari// Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar ISSN 2181-1709 (P); 2181-1717 (E) . 2022, 10-son. 250-b.
3. Hamroev G'. Ona tilidan o'quv topshiriqlari ishlab chiqish metodikasi. Monografiya. –Toshkent. Donishmand ziyosi. 2021. 154 b.